

75. Yildönümünde Yaklaşan NATO Washington Zirvesi ve Türkiye'deki NATO Algısı

**Türkiye'nin NATO nezdindeki eski
Daimi Temsilcileri**

**Ahmet ÜZÜMCÜ, Büyükelçi (E)
(2002-2004)**

**Tacan İLDEM, Büyükelçi (E)
(2006-2009)**

**Fatih CEYLAN, Büyükelçi (E)
(2013-2018)**

Temmuz 2024

75 YILA KISA BİR BAKIŞ

9-11 Temmuz tarihlerinde ABD'nin başkenti Washington D.C.'de düzenlenecek NATO Liderler Zirvesi Toplantısı her şeyden önce NATO'nun kuruluşunun 75'inci yıldönümüne denk gelmesi bakımından özel bir anlam ve önem taşıyor. Zirve'nin diğer bir özelliği, Rusya'nın Ukrayna'da sergilemekte olduğu saldırgan tutumu ile ABD-Çin rekabetinin hemen her alanda yükselmekte olması nedeniyle küresel siyasetin büyük çaplı sarsıntı içinde bulunduğu bir dönemde gerçekleşecek olmasıdır.

NATO, kurucu antlaşması olan Washington Antlaşması 1949 yılında imzalandığında 12 ülkeyi bir araya getiriyordu. 75 yıllık tarihinde değişik genişleme dalgaları sonucunda bugün 32 üyeli bir savunma teşkilatına dönüşmüş durumda. Geçtiğimiz 75 yıl süresince Avrupa ve Kuzey Amerika arasındaki transatlantik bağ NATO'yu tarihin en güçlü ittifakı haline getirmiştir. İttifak, bu süre zarfında, ortak tarih, kurucu antlaşmasına dayalı ortak değerler ve esaslarla birbirine bağlı müttefiklerin ihtilafları önleme ve barışı koruma çabasında bir milyar dolayında insanın güvenliğini sağlamaya katkıda bulunagelmiştir.

Bir müttefike yönelecek saldırının tüm müttefiklere yapılmış sayılacağına dair Washington Antlaşmasının V. maddesinde ifadesini bulan güvenlik garantisi müttefik ülkeler bakımından caydırıcılığın temelini oluşturmuştur. Müttefik ülkelerin farklı öncelikleri ve siyasa yaklaşımları, NATO kurulduğundan bu yana aralarında zaman zaman görüş ayrılıklarına yol açıyor olsa da, müttefiklerin birbirlerini korumaya yönelik temel yükümlülükleri bakımından NATO amaç birliğini, dayanışmasını ve uyumunu bugüne kadar koruyabilme becerisini gösterebilmiştir. Dolayısıyla, bölgesel bir teşkilat olarak kurumsal dayanıklılığını korumak açısından öncü bir rol üstlenegelmiştir.

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE SONRASI

İkinci Dünya Savaşından sonra önce Sovyetler Birliği, bilahare Sovyet Rusya öncülüğünde tesis edilen Varşova Paktı tehdidine karşı NATO Soğuk Savaş yıllarında Avrupa kıtasında çatışma olmaksızın barışın muhafazasını sağlayabilmiştir. Soğuk Savaş sonrasında, sırasıyla Varşova Paktı ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasını takiben, NATO neredeyse yirmi yıldan fazla bir süreyle Rusya ile karşılıklı mutabakata dayalı işbirliğini esas alan bir ilişki geliştirmeye çaba harcamıştır.

NATO 1990 Londra Zirve toplantısında çatışma yerine eski hasmına dialog ve işbirliği önererek Rusya'ya erişimini önceliklendirmiştir. İzleyen yıllarda Barış için Ortaklık (PfP) ve Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (EAPC) gibi Rusya dahil tüm Avrupa'yı kapsayacak yapılar oluşturmaktan geri kalmamıştır. Nitekim bu çabaların bir ürünü olarak NATO Rusya Kurucu Senedi 1997 yılında imzalanmış ve düzenli diyaloga imkan tanımak üzere aynı yıl NATO Rusya Ortak Daimi Konseyi hayata geçirilmiştir. 2002 yılında ise NATO-

Rusya Konseyi'nin kurulmasıyla eşit bir ortaklık ilişkisinin temelleri atılmıştır. Uyuşturucu ve terörizmle mücadeleden, denizaltı kurtarma ve sivil olağanüstü planlamaya kadar geniş bir yelpazede pratik işbirliğini güçlendirme yolları aranmıştır.

RUSYA'NIN UKRAYNA'YA SALDIRISI ERTESİNDEKİ TABLO

Ancak 2014 Mart'ında Kırım'ın gayrimeşru işgal ve ilhak girişimi ve Ukrayna'ya yönelik saldırgan tutumu üzerine Rusya ile mevcut pratik işbirliği askıya alınmıştır. Bununla birlikte NATO-Rusya Konseyi toplantıları ve Genel Sekreter ve Genel Sekreter Vekili'nin Rus üst düzey yetkilileriyle temasları suretiyle siyasi diyalogun muhafazasına çalışılmıştır. 2019 yılı sonunda ise NATO-Rusya Konseyi toplantıları Rusya'nın bu formattaki bir angajmana isteksizlik göstermesi üzerine sonlandırılmıştır.

NATO, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı uygulamaya koyduğu geniş alana yayılmış hibrit taktiklerle yürütegeldiği saldırgan politikaları dikkate alarak, 2014 yılından başlayarak caydırıcılık ve savunmasını güçlendirmeyi hedefleyen bir dizi askerî uyarılma faaliyetine girişmiştir. Alınan kararlar uyarınca önce Baltık ülkeleri ve Polonya'da konuşlandırılan çok uluslu ve dönüşümlü kuvvet oluşumları daha sonra Macaristan, Slovakya, Romanya ve Bulgaristan'a da yaygınlaştırılmıştır. Bu kuvvet oluşumlarının tugay düzeyine çıkacak şekilde güçlendirilmesi benimsenmiştir. Bu çerçevede Türkiye için de biçimlendirilmiş güvenlik ve caydırıcılık önlemleri yürürlüğe girmiştir. Bu süreçte NATO üyesi ülkelere yönelebilecek olası bir Rus saldırısına karşı caydırıcılık sağlamak üzere coğrafi olarak Rusya'ya yakın üye ülkeler için kısa sürede hayata geçirilecek "kademelendirilmiş savunma planları" hazırlanmıştır.

Öte yandan, 2023 yılında Vilnius'ta düzenlenen NATO Zirvesi'nde alınan karar uyarınca Soğuk Savaşın sona ermesinden sonraki en kapsamlı savunma planlarını yürürlüğe koymuştur. Buna göre üç bölgesel plan hazırlanmıştır: Bunlardan biri Atlantik ve Avrupa-Arktik Deniz'ini kapsayacak şekilde kuzeye; bir diğeri Baltıklar bölgesi ve Avrupa'nın merkezine; sonuncusu ise Karadeniz ve Akdeniz'i içine alacak şekilde güneye yöneliktir. Bu planlar 2022 yılında Madrid Zirve'sinde kabul edilen ve önümüzdeki on yıla ilişkin NATO'nun vizyonunu ortaya koyan yeni Stratejik Konseptte göre ana tehdit kaynağı olarak sayılan Rusya ve terörizme karşı caydırıcılık ve savunmanın ne şekilde sağlanacağını ortaya koymaktadır. Bunları işler hale getirecek şekilde NATO, 300.000 kişilik bir kuvveti kapsamlı bir hava ve deniz gücü ile takviye edilmiş olarak yüksek hazırlık düzeyinde bulundurmaya öngörmektedir. Müttefikler ortak eğitim ve tatbikatlar yoluyla karada, denizde ve havada İttifakın hazırlık durumunu test etmekte ve savunma yeteneğini güçlendirmektedirler. Nitekim, geçtiğimiz Mayıs ayı sonunda icra edilen 'Kararlı Savunmacı 24' tatbikatı son on yıllardır gerçekleştirilen en büyük NATO tatbikatı olması

bakımından dikkat çekici bir özelliğe sahip olmuştur. 32 müttefik ülkeden 90.000 kişilik kuvvetin rol aldığı tatbikat Washington Antlaşması'nın 5. Maddesinin işletilmesini gerektiren bir senaryo temelinde müttefiklerin gerektiğinde birbirlerini koruma ve savunma iradelerini ortaya koymalarına yardımcı olmuştur.

Stratejik Konseptte Rusya ile birlikte ana tehdit kaynaklarından biri olarak sınıflandırılan terörizm, her türü ve tezahürüyle NATO'yu hedef alan doğrudan asimetrik bir tehdittir. Terörizmden en fazla mağdur olan Türkiye bu tehditle mücadelede İttifak içi dayanışmaya büyük önem vermektedir. Terörizmle mücadele İttifakın üç temel görevi olan kolektif savunma, bunalım önleme ve yönetimi ve işbirliğine dayalı güvenlikle doğrudan ilintilidir ve her üç temel görev bağlamında karşı tedbirler alınmasını gerektirmektedir. Terörizmden kaynaklı asimetrik sınıma Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk ana stratejik belgesinin kabul edildiği 1991 yılından bu yana NATO'nun gündemine girmiş, ABD'ye karşı 2001'de gerçekleştirilen terör saldırıları nedeniyle tehdit algılamasında üst sıralara yerleşmiştir. 2023 Vilnius Zirvesinde ise müttefikler terörizmle mücadeleye ilişkin yükümlülüklerini bir kez daha yinelemişler ve NATO'nun bu konudaki siyasa yönergesini ve eylem planını güncellemişlerdir. Her ne kadar 2016 NATO Varşova Zirvesi'nde alınan kararla NATO bünyesinde ilk kez istihbarattan sorumlu Genel Sekreter Yardımcılığı pozisyonu tesis olunmuşsa da, NATO Genel Sekreteri'nin Vilnius Zirvesi vesilesiyle Terörle Mücadele Özel Koordinatörü atamayı kararlaştırmış olması, terörizmle mücadele boyutunda en son atılan adımlardan biri olmuştur.

75. YILINDA NATO WASHINGTON ZİRVESİ

Washington Zirvesi'nde hiç kuşkusuz "Çin sorunsalı" da gündeme gelecektir. Bu bağlamda, Çin'in temel stratejik belgelerinde açıklamış olduğu hedefler ve bunlara dayalı olarak Asya-Pasifik'te hayata geçirdiği zorlayıcı politikalar, bu ülkenin askeri yeteneklerinde gözlenen güçlenmeye ve birçok İttifak üyesinde bulunan varlık ve faaliyetlerine koşut olarak mevcut küresel stratejik rekabet ortamında müttefikler bakımından bir sınama oluşturmaktadır. Sınamalar karşısında güvenliği pekiştirecek önlemler üzerinde durulurken silahların denetimi, küresel çaptaki salgın hastalıklar ve iklim değişikliği gibi alanlarda Çin'le angajman yoluyla ortaya çıkabilecek fırsatların da değerlendirilmesine çalışılmalıdır. Dolayısıyla, Çin'le ilişkilerin risk azaltmaya ve diyaloga dayalı çift kulvarlı bir anlayış temelinde sürmesini beklemek gerekecektir. Her hal ve karda an itibarıyla Çin'in NATO için doğrudan askeri bir tehdit oluşturmadığı tespitini yeri gelmişken yapmakta yarar vardır.

Geçtiğimiz haftalarda gerçekleştirilen NATO Dışişleri ve Savunma Bakanları toplantıları Zirve toplantısının hazırlığı niteliğinde geçmiş olup, Zirve'nin olası çıktılarına ilişkin

ipuçları da vermiştir. Bu bağlamda Washington Zirvesi'nde bir araya geldiklerinde liderlerin İttifakın caydırıcılık ve savunmasını daha da güçlendirecek adımlar atmalarını, Ukrayna'nın Rus saldırganlığına karşı toprak bütünlüğü ve egemenliğini savunma yönünde ihtiyaç duyduğu desteğin müttefikler tarafından artan ölçülerde karşılanmasına dönük kararlar almalarını ve nihayet NATO'nun ortaklarıyla işbirliğini güçlendirecek ilkeler üzerinde mutabık kalmalarını beklemek yanlış olmayacaktır. Ukrayna'nın olası NATO üyeliği meselesi de hiç şüphesiz gündemin ana konularından biri olacaktır. Geçen yılki Vilnius Zirvesi'nde üyelik bağlamında aradığını bulamayan Ukrayna'nın üyelik perspektifi bağlamında tam tatminkâr bir sonuç elde etmesi meselesi halen belirsizliğini korumaktadır.

Washington Zirvesi'nde İttifak caydırıcılık ve savunmasını güçlendirmek üzere savunma planları için ihtiyaç duyulan kaynakların sağlanmasına dönük kararların alınması beklenmelidir. Bu bağlamda NATO Genel Sekreterince açıklanmış olduğu üzere halen 32 müttefik ülkeden 23'ü gayrı gayrı safi milli hasıllarının (GSMH) yüzde 2'sini savunma harcamalarına ayırabilmiş, 2024 yılında tüm müttefik ülkeler bakımından savunma harcamalarındaki artış yüzde 18'e tekabül etmiştir. Karmaşık güvenlik ortamında müttefiklerin GSMH'nin en az 2 ve daha fazlasını savunma harcamalarına ayırmalarının Zirve'de kararlaştırılması sürpriz olmayacaktır.

Rusya'nın uluslararası hukuka aykırı şekilde Ukrayna'da sürdürdüğü işgal ve savaş faaliyeti karşısında Ukrayna'nın egemenlik ve toprak bütünlüğünü korumak üzere verdiği mücadelede müttefik ülkelerin sağladıkları silah, teçhizat ve mühimmat desteğinin önemi ortadadır. Bu malzemenin üretimi ve sevkiyatındaki gecikmelerin Ukrayna'nın savunma çabasına sekte vurduğu da görülmektedir. Dolayısıyla Washington Zirvesi'nin bir önemli konusu da müttefiklerce açıklanmakta olan ikili destek taahhütleri ve NATO'nun Ukrayna'ya sağlanan silah ve eğitim yardımı çabalarının eşgüdümünde merkezi bir rol oynaması olacaktır. Bu bağlamda Genel Sekreter tarafından önerilen birkaç yıla yayılacak şekilde her yıl İttifakın 40 milyar dolarlık mali yardımda bulunma taahhüdünün Ukrayna'nın savunması için ihtiyaç duyduğu öngörülebilirliği sağlaması beklenmektedir.

Washington Zirvesi'nde NATO'nun Hint-Pasifik ortakları Avustralya, Güney Kore, Japonya ve Yeni Zelanda ile teknoloji, siber güvenlik ve hibrit tehditlerle mücadele gibi alanlarda işbirliğini daha da ileriye götürme imkanları üzerinde durulması beklenmektedir. Keza NATO'nun güneyindeki Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Sahel bölgelerindeki istikrarsızlığın, başta düzensiz göç olmak üzere, NATO'nun güvenliği üzerindeki yansımaları ve bu coğrafyalardaki ortaklarla işbirliğinin nasıl geliştirilebileceğinin bu alan için tesis olunan Uzmanlar Grubu raporu ışığında değerlendirilmesi söz konusu olacaktır.

Washington Zirvesi'nin bir önemli çıktısı da mevcut Genel Sekreter Jens Stoltenberg'in yerine Hollanda Başbakanı Mark Rutte'nin seçilmesi olacaktır. Bu seçimle ilgili olarak üye ülkeler arasında mutabakata varıldığı görülmüştür. Deneyimli bir politikacı olan, zamanında Trump'a yakın bir duruş sergilemekten çekinmeyen Rutte 1 Ekim 2024'te görevini üstlenecektir. Rutte'nin, selefi Stoltenberg'in başarılı performansını sürdürüp sürdürmeyeceğini zaman gösterecektir.

WASHINGTON ZİRVESİ VE TÜRKİYE

Her ne kadar Türk kamuoyu NATO Zirvesi'ne giden süreç öncesinde BRICS'e üyelik ve Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ile bağlantıların ilerletilmesi gibi konuların ön plana çıkarıldığına tanık olmakta ise de, Zirve'nin Türkiye bakımından ne anlam ifade ettiği sorusuna yanıt aranması önemlidir.

NATO'nun son yıllarda ülkemizdeki algısının olumsuz evrilmiş olduğunu söylemek gerekmektedir. Benzer şekilde Türkiye'nin NATO bünyesindeki algısının olumlu olduğunu öne sürmek de gerçekçi değildir. İki yönlü bu algıda Türkiye'nin başta ABD olmak üzere bazı müttefik ülkelerle ikili ilişkilerinde karşılaştığı sorunların Türk kamuoyunun NATO'ya bakışını olumsuz yönde etkilemekte olduğu gözlenmektedir. Türkiye'nin NATO'ya yaklaşımında tereddütlere yol açan gelişmeler Türkiye'nin 1952 yılında NATO'ya katılımından bu yana mevcuttur. Bunları kısaca özetlemek gerekirse; Kıbrıs sorunu bağlamında 1964 Johnson mektubu, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında ABD'nin üç yıl süreyle Türkiye'ye uyguladığı ambargo, 1980 Rogers Anlaşmasıyla "asker sözüne" dayanarak Yunanistan'ın NATO'nun Askeri Yapısı'na hiçbir karşılık almadan dönüşü, Birinci Körfez Savaşı'nda (1991) zamanın Cumhurbaşkanı merhum Özal'ın ABD'ne ve koalisyon ortağı müttefiklere verdiği güçlü desteğe karşın beklentilerin karşılanmamış olması, 1 Mart 2003 tezkeresinin TBMM tarafından onaylanmaması sonrasında ABD'nin Türkiye üzerinden açmayı düşündüğü 'Kuzey Cephesi'nin akim kalması, Temmuz 2003'te patlak veren 'çuval krizinin' ABD'ye olan güven bunalımını körüklemesi, ABD'nin Suriye'de PKK uzantısı PYD/YPG'ye vermeye sürdürdüğü destek, 15 Temmuz darbe girişimi ve kamuoyunda bunun arkasında ABD'nin yattığına dair kanaat, Rus S-400 füze savunma sisteminin alınmasının beraberinde getirdiği F-35 ortak üretiminden dışlanmamız ve bu silah sistemini tedarik imkanından mahrum bırakılacağımız CAATSA yaptırımlarına tabi tutulmamız hafızalarda NATO'ya ilişkin algının olumsuz yöne evrilmesini sağlayan gelişmeler arasındadır¹.

¹ Bu makalenin yazarlarından İldem, NATO'nun 75. Yıldönümü vesilesiyle basımı gerçekleşen "Routledge Handbook of NATO" kitabına Türkiye bölümünü yazmak suretiyle katkıda bulunmuş ve bu konuları irdelemiştir.

² https://edam.org.tr/Uploads/Yukleme_Resim/-30-09-2023-15-12-27.pdf

İttifak kurulduğundan bugüne değin ABD'nin sadece Türkiye'yle değil, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya gibi üye ülkelerle de ciddi sorunlara ve sürtüşmelere neden olan ilişkilerinin bulunduğu not edilmelidir. Müttefikler arası danışma, müzakere ve görüş birliğine varma esasında çalışan NATO, çoğu halde zaman alsa da, müttefiklerin birbirleriyle yaşadıkları ihtilafların çözümü açısından önemli bir kaldıraç özelliğine sahiptir. Bu kaldıracı iyi ve akılcı yollardan kullanan üye ülkelerin bir aşamada

karşılaştıkları sorunlara çözüm bulabildikleri görülmüştür. Pratikte ise ikili sorunlarını NATO'ya alenen teşmil eden ülkelerin sonuç almakta başarılı olduklarını öne sürmek mümkün değildir.

Türkiye'de bazı çevrelerin NATO'nun Türkiye'nin savunması ve caydırıcılığı alanında Türkiye'ye katma değer sağlamadığı, dolayısıyla ortadaki bilançonun Türkiye aleyhine olduğu yolunda argümanlar öne sürdükleri gözlenmektedir. Herhangi bir ittifaka veya gruba üye olmanın tabiatıyla bu üyenin üstlenmesi veya paylaşması gerekli olan sorumluluklar ve yükümlülükler bulunduğu açıktır. Türkiye'nin de, diğer İttifak üyesi ülkeler gibi, hatta çoğu üyeden oransal olarak daha fazla yük üstlendiği dönemler olmuştur.

Diğer yandan, Soğuk Savaş sonrası dönem incelendiğinde Türkiye'nin NATO'dan istediği destek taleplerinin karşılanmadığını ileri sürmek çarpıtılmış bir bakış açısı olur. Örneğin, I. Körfez Savaşı'na giden süreçte Türkiye Aralık 1990'da savunmasının güçlendirilmesi ve açıklarının kapatılması için NATO'dan destek istemiş ve bu süratle karşılanmıştır. Benzer şekilde 1 Mart 2003 tarihli Hükümet tezkeresinin Meclis tarafından onaylanmaması, dolayısıyla Türkiye ABD'yi karşısına almasına rağmen, NATO'dan olan destek talebi de karşılanmıştır. Suriye krizinin derinleşmesi karşısında Türkiye'nin Aralık 2012'de NATO'dan destek sağlanması için yaptığı başvuru da olumlu karşılık bulmuştur. Bu bağlamda, gerek 2015'te Rus uçağının düşürülmesi sonrasında gerek aynı yıl ve sonrasında Türkiye'de meydana gelen terör saldırıları nedeniyle Türkiye, Washington Antlaşmasının müttefikler arası danışmalar yapılmasını amir IV. maddesini açık ara en fazla işleyen üye olmuştur.

Türkiye, Suriye kaynaklı DAESH ve PKK/PYD/YPG terörü konusunda IV. maddeyi en sık kullanan ülke olmasına karşılık NATO'dan bu terör saldırılarına karşı V. maddenin, yani silahlı saldırı halinde müttefiklerin saldırıya uğrayan üyeye yardımda bulunmasını öngören hükmün uygulanmasını NATO'dan hiçbir zaman talep etmemiştir. Bunun nedeni, Türkiye'nin bu önemli ve yaşamsal çıkarlarını tehdit eden meselenin NATO vasıtasıyla çok taraflı bir mecraya sürüklenmesini tercih etmemesi, bu alandaki kendine özgü hareket

serbestisini korumayı yeğlemesidir. Türkiye'nin NATO'dan bu alandaki istekleri müttefiklerin ikili çerçevelerde dayanışma göstermeleri ve bölgede Türkiye aleyhine olan gelişmelere karşı durmaları olmuştur. Kaldı ki, Türkiye'nin bölgesinde teröre karşı yürüttüğü mücadelede NATO'nun bugüne değin kısıtlayıcı bir rol oynadığını öne sürmek hatalı bir yaklaşımdır.

Türkiye'nin NATO'dan askerî ve sivil alanlarda sağladığı katma değerler de kamuoyuyla paylaşılmamaktadır. Örneğin, Türkiye NATO'nun ortak altyapı fonlarından en fazla yararlanan üye ülkelerin başında olagelmıştır. Keza, birtakım bilimsel-teknolojik atılımlarda, savunma ve sivil sanayide çalışan Türk mühendislerimizin ve rol oynayan biliminsanlarımızın bilgi ve becerileri elbette saklı kalmak kaydıyla, Türkiye'nin NATO'dan temin ettiği katma değer de kamuoyumuzun dikkatine getirilmediği gözlenmektedir. Bu itibarla, NATO üyeliğimiz bağlamında kamuoyumuza sunulan bilanço çoğu kez eksik kalmaktadır.

Aslında 72 yıldır NATO'da yer alan ve İttifak içinde önemli özgül ağırlığı bulunan Türkiye'de siyasi eğilim ve görüşlerinden bağımsız olarak siyasi partilerin, düşünce kuruluşlarının ve akademik çevrelerin ülkemizin NATO İttifakında yer almasını ulusal çıkarlarımız ile dış ve güvenlik politikalarındaki önceliklerimiz açısından özümseyebildiklerini söylemek güçtür.² Bu kadar yıl geçmiş olmasına rağmen nesnel veriler yerine temelinde klişe bazı söylemlerin ve ideolojik yaklaşımların yol açtığı bilgi kirliliğinin egemen olduğu bir ortamda NATO'ya ilişkin kamuoyuna açık sağlıklı tartışmaların yapıldığı öne sürülemez. Zaman zaman Türkiye'nin NATO'dan çıkması tezinin dahi savunulabildiği bu tartışmalarda stratejik rekabetin hızını artırdığı mevcut uluslararası güvenlik ortamında Türkiye'nin uluslararası plandaki caydırıcılık ve savunmasının NATO'ya üye olmaksızın ne şekilde sağlanacağına ayrıntılı izahına ise girilmediği, bunun yerine toptancı yaklaşımlara sapıldığı görülmektedir.

Ülkemizde bazı gözlemciler, genelde Batı'nın, özelde NATO ve AB'nin geleceğiyle ilgili karamsar öngörülerde bulunmakta ve Türkiye'nin ortaklıklarını başka coğrafyalarda aramasını önermektedirler. İlk olarak, halihazır nesnel veriler karşısında bu tür spekülasyonlar herhangi bir temelden yoksundur. İçinde bulunduğumuz karmaşık güvenlik ortamına karşın NATO mevcudiyetini güçlenerek sürdürmektedir. Nitekim, Rus saldırganlığından ciddi kaygı duyan İsveç ve Finlandiya, geleneksel tarafsızlık statülerini terkederek NATO'ya üye olmayı seçmişlerdir. Kasım ayında Trump'ın Başkan seçilmesi halinde de ABD'nin NATO'ya taahhütlerinin büyük ölçüde olumsuz yönde etkilenmesini

beklemek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Aralık 2023'te ABD Kongresinin hiçbir ABD Başkanının ABD'nin NATO üyeliğini sonlandıramayacağı yönündeki kararı kayıtlara girmiştir. İkinci olarak, NATO üyeliği üçüncü ülkelerle dostane ilişkiler kurulmasına ve yakın işbirliği yapılmasına engel oluşturmamaktadır. İster BRICS, ister ŞİÖ üyesi olsun "Küresel Güney" ülkeleriyle karşılıklı çıkarlar çerçevesinde işbirliği olanakları geliştirilebilir. Tabiatıyla, bu ilişkilerin ulusal çıkarlarımızı da dikkate alarak İttifak üyeliğimizden kaynaklanan ahdî sorumluluklarımızla uyumlu olmasına özen gösterilmelidir.

Türkiye'nin bugün itibarıyla basit tanımıyla "Küresel Güney" kuşağının tümünde olmasa da önemli bir bölümünde etkisi bulunduğu kabul edilmelidir. Yakın sayılabilecek bir geçmişte bu kuşakta bulunan ülkeler nezdinde Türkiye, o zamana değin izlediği geleneksel dış politika kalıpları sayesinde güvenilir ve inandırıcı bir aktör olmuştur. Örneğin, sekiz yıl süren İran-İrak savaşında bu tür bir rol üstlenmiş, öncelikle kendi bölgesinde saygınlık uyandırmıştır. Bu ve benzeri ihtilaflarda Türkiye dürüst arabulucu olarak görülmüştür.

Batı'nın genel anlamda Ukrayna'daki savaş karşısında benimsediği tutum ile Gazze Savaşı boyunca izlediği yaklaşım arasındaki makasın açılması sonrasında "Küresel Kuzey" in "Küresel Güney" nezdindeki güvenilirliğinde açıklar meydana geldiği gözlenmekte ve süreç mevcut haliyle Batı ve Batılı kurumlar aleyhine işlemekte, bundan da Rusya- Çin ikilisi kendi lehine yararlanmaktadır. Bu perspektiften yaklaşıldığında Türkiye örneğin "Küresel Kuzey" ile etki icra ettiği "Küresel Güney" arasında tabiatıyla kendi ulusal çıkarlarını gözeterek önemli bir köprü rolü oynayabilir. Geçmişte NATO bünyesinde Akdeniz Diyalogu platformunun hayata geçirilmesinde ve İstanbul İşbirliği Girişimi'nde öncü rol üstlenmekle "Küresel Güneye" açılımda kendisinin de yararlandığı çok taraflı tasarruflarda önemli bir köprü olmuştur. Dolayısıyla, otonomi alanını bu roller vasıtasıyla genişletebilmiştir. Önümüzdeki Washington Zirvesi'nde, ulusal anlayışa ve çıkarlara dayalı inandırıcı ve güven verici bir dış politika söylem ve kalıbına yeniden hayat vermek kaydıyla, Batı dünyası ile "Küresel Güney" arasında ortaya çıkan "değerler bunalımının" hafifletilmesinde yapıcı köprüler inşa etmeye dayalı bir yol izleyebilir.

SONUÇ

NATO'nun herhangi bir tartışmada ne tümünden kutsanmasına ne de toptan yerilmesine gerek vardır. Sonuç olarak bizim açımızdan önem taşıyan husus, kararlarını oydaşmayla (consensus) alan NATO'nun eşit söz hakkına ve önemli ölçüde ağırlığa sahip bir paydaşı olarak, özünde bir güvenlik ve caydırıcılık çarpanı olan İttifak'tan, sayıları her geçen gün çeşitlenen tehdit ve risklere karşı elbette ulusal çıkarlarımızı gözetecek biçimde nasıl yararlanabileceğimizin en uygun seviye ve ölçekte belirlenmesidir.

Washington Zirvesi'ne sayılı günlerin kaldığı bu dönemde Türkiye'nin Zirve'de sergileyeceği duruş ve İttifakın geleceğine olan bakışı hiç kuşkusuz mercek altında tutulacaktır. Örneğin, Türkiye uzun vadede Ukrayna'nın olası NATO üyeliğine nasıl yaklaşacaktır? Bölgesindeki güvenlik sorunlarının aşılmasında NATO için herhangi bir rol öngörmekte midir? Kendisi dahil İttifak üyelerinin ve özellikle Avrupa- ABD dengesi düzleminde Çin'e yaklaşımlarda nasıl bir çizgi izlemeyi tercih edecektir? Washington Zirvesi vesilesiyle S-400 meselesinin aşılması için işler bir yol haritası ortaya koyacak mıdır? Gazze'deki insanlık trajedisine değinmesi olağan olmakla birlikte müttefik ülkeler arasında görüş ayrılıklarının su yüzüne çıktığı bir ortamda NATO'nun nasıl bir duruş sergilemesini beklemektedir? NATO-AB ilişkilerinde AB üyesi olmayan NATO üyelerinin AB savunma projelerine katılımlarının önünü açabilecek bir formülü Zirve'de sunmaya hazır mıdır? Zirveye damgasını vuracak bu ve benzer konularda Zirve öncesinde kamuoyunu aydınlatmak görevi en başta yönetim çevrelerine düşmektedir.

Bu yayın yalnızca yazarların görüşlerini yansıtmaktadır.

Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi (EDAM)

Hare Sokak No:16 34335 Akatlar, İstanbul

● Tel: + 90 212 3521854 ● Fax: + 90 212 3515465 ● www.edam.org.tr